

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Levitzky af Personalhistoriske
Tidskrift, 12. række, 2 bd. 1947.

Loren Kirshenbaum

SØREN KIERKEGAARD OG DEN HEIBERGSKE KREDS

AF

SEJER KÜHLE

Gang paa Gang hører man selv Forskere udtale den dristige Mening, at „Nu kan der ikke være mere at sige om den Sag“; og dog viser det sig stadig, at med Iver og Taalmodighed kan fremdrages et Væld af Fakta, der ikke før var kendt. – Er maaske HOLBERGS Levnedsløb nu fuldstændig klarlagt? Nej, Sagen er fremdeles i god Gænge. Nylig har fittigt og kyndigt Studium givet særdeles rigelig Frugt. – Og hvad angaar H. C. ANDERSEN, da har vort Aarhundredes Granskere gravet en saadan Rigdom frem, at man uvilkaarligt stiller mange og nye Forventninger. Det bliver nok ikke en enkelt, der fuldender Værket. – I den Forbindelse henledes Tanken ganske naturligt paa et Omraade af en helt anden Art, nemlig det, der vedrører D. G. MONRAD. Det viser sig her, at man – selv uden Adgang til hans efterladte Arkiv – kan finde en Mangfoldighed af hidtil ukendte eller upaaagtede Kilder, mange, der tilmed gør vigtige Dele af Monradarkivet ret overflødigt. Det gælder f. Eks. de Universitetsforelæsninger, der blev holdt i 1843–44. Den, der faar Adgang til det nævnte Arkiv, faar vel en lykkelig, om end stærkt forpligtende Forrettighed. Men selv hans Værk bliver kun et Skridt mod det vinkende Maal. Hans Ord bliver ikke de sidste.

Endnu et Eksempel paa, at man ikke søger forgæves, faar man ved Studiet af SØREN KIERKEGAARDS Liv og Værker. Her er dog ellers et stort og let tilgængeligt Kildestof til Stede, og det meste deraf har i lang Tid staaet til Raadighed. Mange har føjet deres Bidrag til dette Fælleseje. Ogsaa her i Tidsskriftet er forhen fremført en Del¹, og i det følgende lægges en, ganske vist liden, Skærv dertil. Men endnu er Maalet dog fjernt. Vi har Kierkegaardbiografier, deriblandt ogsaa værdifulde Bøger, men ikke Biografien, den endelige Frugt; og hvis man venter, en enkelt udvalgt skal fuldende Værket, saa kan man

vente forgæves. Stadig gemmes der rigelig Rest til den, der forstaar at søge.

— Kierkegaard var 1830 blevet Student fra Borgerdydskolen og dyrkede Teologien. I sit mønsterværdige Arbejde har AMMUNDSEN belyst hans Studium og første Eksaminer, og hertil kan passende føjes lidt om hans Forhold til Studiefæller.

Blandt hans Klassekammerater fra Skolen var PETER ENGEL LIND, der dog paa Grund af sin Ungdom først blev Student i Oktober 1831. Kort derefter stiftede han et Disputereselskab, hvoraf Kierkegaard blev Medlem, mens alle de andre var af Linds egen Aargang. De følgende tre var fra Borgerdydskolen, nemlig C. C. V. SILFVERBERG (senere Adjunkt i Randers), P. MUNTHE BRUUN (Birkedommer for Bregentved og Gisselfeld) og LUDVIG HECKSCHER (Overretsprokurator og Borgerrepræsentant); og hertil kommer fra Metropolitanskolen S. D. E. SCHRADER (Kristiansborg Slotskirke) og J. M. G. BONDESEN (Provst i Stillinge), altsaa ialt syv².

Denne Forening bestod i to Aar; men desværre foreligger der intet om, hvad man bedrev ved Selskabets Møder, og af de fleste Medlemmers senere Skæbne er det nok ikke muligt at udlede noget. De eneste, der i de unge Aar gjorde sig bemærkede ved litterær Virksomhed var Lind og Kierkegaard. Lind indsendte i 1834 som bekendt til HEIBERGS Interimsblade et satirisk Stykke, rettet mod Forelæsninger for Damer, et Indlæg, trykt 4. December, med Titlen: „Qvindens højere Oprindelse forsvaret“, og dette Værk blev 17. December efterfulgt af „Ogsaa et Forsvar for Qvindens høie Anlæg“, men denne Gang af en anden Forfatter, nemlig Kierkegaard. Lind fortsatte med nye Bidrag, først med Fortællingen „Johan Gordon“ og derefter nogle Digte. I „Kjøbenhavnsposten“, hvor P. HJORT i en Anmeldelse af CARL BAGGERS opsigtsvækkende Bog „Min Broders Levnet“ havde sagt noget ufordelagtigt om FR. PALUDAN-MÜLLER, tog han til Orde til Fordel for „Dandserinden“s og „Amor og Psyche“s Mester, og endelig tog han 16. og 19. Juni 1835 Ordet mod Algreen Ussing.

Kierkegaard var kort Tid efter i Nordsjælland, og 6. Juli sendte han Lind et temmelig langt Brev, som tidligere er trykt. Heraf fremgaar det, at han indtil Afrejsen havde holdt Forbindelsen stærkt vedlige med gamle Venner: „Jeg var, medens jeg opholdt mig i Byen vant til at nyde en vis Opmærksomhed blandt en Deel af de Studerende, noget, der virkelig glædede mig, og som min Individualitet behøvede.“ Men nu efter Bortrejsen følte han sig svigtet af alle³.

I Efteraaret tog Lind til Bornholm for at være Huslærer, og Op-

holdet varede et helt Aar. I den Tid gjorde Kierkegaard sig atter bemærket, først i Studenterforeningen. Efterat stud. philol. J. A. OSTERMANN 14. November 1835 havde holdt et Foredrag om „Vor nyeste Journallitteratur“, oplæste Kierkegaard 28. November et andet Foredrag om „Vor Journal-Litteratur“, en Tale, hvori han viste god Indsigt i den liberale Presses Historie og Egenart; men hans Kritik blev skarpere og mere vittig i en Række Indlæg i Interimsbladene 18. Februar 1836, 12. og 15. Marts og 11. April. Særlig vakte hans første Artikel Opsigt og Munterhed. Der var dem, der gik i den Tro, at Heiberg selv havde affattet den. Det gælder f. Eks. POUL MØLLER, der dog, da han mødte EMIL BOESEN, fik den rette Sammenhæng at vide. At Heiberg var fuldt tilfreds med den unge Medarbejder, erfares gennem en lille Billet til Kierkegaard⁴:

Hermed 6 Extra-Aftryk af Fl. Post Nr. 82 & 87. At Forsinkelsen ikke er min Skyld, veed De formodentlig allerede ved Hr. LANGHOFF.

Tak endnu en Gang for Afhandlingen! Den har fornøiet mig endnu mere ved den nye Gjennemlæsning.

16 Marts 1836.

Ærbødigst

J L HEIBERG.

Af HERTZ' Dagbog fremgaar det, at Kierkegaard 4. Juni 1836 var i Selskab hos Heibergs sammen med Hertz, Poul Møller og flere. Heibergs vilde da paa Udenlandsrejse, og Hertz skulde midlertidig overtage Ledelsen af Interimsbladene. Maaske har Kierkegaard allerede før den Tid været én af de Gæster, der kom paa Besøg, naar de selv fandt det passende. I hvert Fald begyndte Lind at komme der i 1835, og flere andre litterært interesserede Studenter kom der meget tidligt. Hertz havde lært ham at kende i Studenterforeningen og fik som fungerende Redaktør rig Lejlighed til Samtaler, og disse Samtaler fortsattes efter Heibergs Hjemkomst; og i den Forbindelse er det ikke uden Interesse, at Hertz fra Oktober 1835 til Oktober 1837 boede paa Nytorv Nr. 17 (Mtr. 117).

Kierkegaards Bekendtskabskreds blev stor. Først og fremmest maa nævnes Poul Møller, der ogsaa i 1836-38 boede paa Nytorv i samme Opgang som Hertz. Kierkegaard betegner ham senere som „min Ungdoms Begeistrer, min Begyndens Fortrolige, min tabte Ven, min savnede Lærer, min Opvaagnens mægtige Basune, min Stemnings forønskede Gjenstand“. Poul Møller fandt ham „gjennempolemiseret“. Han saa, at den unge Mand i sin Kritik og Satire dog selv manglede

den indre Holdning, den Helhed, som skaber en ægte Personlighed. Kun delvis kan vi nu gøre Rede for, hvad de drøftede; men vi ved f. Eks., at de 30. Juni 1837 talte om Satire og Humor, en Samtale, som vistnok afsatte Spor i Kierkegaards Disputats⁶.

Ogsaa H. C. ANDERSEN, som til P. E. Lind allerede i 1835 skrev: „Kjære Ven!“, lærte han tidligt at kende, uden at der dog kan nævnes sikre Data. Derimod har hverken Hertz eller H. C. Andersen og næppe heller han, saadan som Professor FRITHIOF BRANDT paastaar i „Den unge Søren Kierkegaard“, haft Forbindelse med Student P. L. Møller før i Fyrrerne. Møller var Regensianer 1834–37 og var derefter Alumnus paa Ehlers Kollegium. Nogen Klike af den Art, Brandt postulerer, har der ganske givet ikke været Tale om, og Antagelsen af Madam FOUSANÉES Beværtning som Samlingssted er fri Fantasi ligesom det, der siges om Symposiet paa Eriksborg o. m. a.⁶.

At Kierkegaard skejdede ud i 1836 og i Tiden derefter, saadan som det er paavist af tidligere Forskere, er sikkert nok. Hjemme var Sorgen til Huse. Moderen, en Broder og to Søstre var døde i Løbet af et Par Aar, og dertil kom nu Broderens Hustru. Fra al denne Tristhed søgte han ud, hvor Liv var at finde. Han ophørte ved Begyndelsen af 1836 helt at passe sit Studium, gik i Teater og paa Beværtning, stiftede Gæld og kom ud i Uføre, der førte saa vidt, at han endog var inde paa Selvmordstanker.

Det var nemlig ikke blot hjemme, at en Del var i Ulave. Ogsaa derude var meget, der bragte Forvirring i Sindet. Det var ikke alene Adam Homo (og hans Digter), der kom paa Afveje. Baade politisk og religiøst var man i Bevægelse, og indenfor Litteraturen var der Tendenser, som virkede uheldigt paa Ungdommen. Maaske var Byens Fristelser ogsaa større end før. Vi kender Navnene paa en Del af de unge Mennesker, der kom paa Vildspor; men for de flestes Vedkommende er det nu vanskeligt at afgøre, om det skyldes andet og mere end Ungdoms Ubesindighed. Dog er der Grund til at tro, at flere af dem var præget af Tidens Uro og af særlig alvorlige Ængstelser. For – om end flygtigt – at belyse noget saadant, skal vi igen ty til Linds Dagbog, hvor man vil finde følgende tunge Betragtninger:

6. Januar 1837. De Tvivl, jeg ofte havde kæmpet med, syntes paa denne Tid at skulle seire.

20. Januar. Jeg erkjendte, at mine Tanker ledte til Selvmord, at Selvmord er noget Absurd, at jeg var forpligtet til at holde ud, endog til at være

lykkelig. Jeg tog det Ny-Testamente og kom til at læse Matth. 7, 24–27. Nu forstod jeg det: Tro og Lydighed maa følges ad. – Jeg besluttede for Alvor at forsage Satan, og bad om Troen.

21. Februar. Med L. C. Müller til Aften hos GRUNDTVIG. – Jeg gik ikke fra ham med synderlig Lyst til at komme igjen.

Disse smaa Optegnelser giver en Advarsel mod det at betragte Kierkegaards Ungdomskrise som et isoleret Fænomen. Selv om ganske specielle Forhold har gjort sig stærkt gældende, har ogsaa mere almene Forhold trængt sig paa.

I de vanskelige Aar, nemlig 1. September 1837, flyttede Kierkegaard hjemmefra og fik Logi i Løvstræde. BRØCHNER har udtalt, at han vistnok boede i det nu nedrevne Nr. 7 (Mtr. Nr. 128). Her levede han i Nærheden af Slægtninge og Venner. M. A. KIERKEGAARD boede Købmagergade 45 (Matr. 49) og i samme Opgang Hans Brøchner. J. C. LUND havde sit Hjem Købmagergade 42 (Mtr. 7). MARTENSEN, som havde taget Licentiatgraden, boede paa Graabrødretorv, GJØDVAD i Valkendorfs-gade og P. E. Lind (Nov. 1837–Apr. 1838) i Løvstræde Nr. 9 (Mtr. 129). Han underviste, efterat have taget Attestats, i Døtreskolen og Efterslægten, mens Kierkegaard underviste i Latin i Borgerdydskolen.

I den Tid, da Kierkegaard boede i Løvstræde, udkom 22. Nov. 1837 H. C. Andersens „Kun en Spillemand“. Kierkegaard besluttede at anmelde Bogen, og en Dag, da han mødte Digteren paa Gaden, meddelte han ham sit Forsæt. Men hans Anmeldelse tog længere Tid end ventet, og efterhaanden blev det til en hel Bog og blev langt mindre elskværdig, end Andersen havde haabet. Formodentlig har Samtaler med Heiberg og Poul Møller gjort sit til, at det blev en ret alvorlig Kritik, ikke blot af Bogen, men ogsaa af Digterens Personlighed. Hovedindvendingen blev den, at Andersen fattedes en Livsanskuelse, hvad man dog kunde finde f. Eks. hos BLICHER og hos Forfatteren af Hverdagshistorierne. Bogen blev udsendt under Titlen „Af en endnu Levendes Papirer“; men før det skete, talte han med H. P. HOLST, der var hans Skolekammerat og hans fortrolige, da han i sin Tid havde udsendt sine Artikler i Interimsbladene. Holst havde Bogen til Gennemsyn og hævder selv, at han helt maatte omskrive dens halvlatiske Sprog, „der vrimlede af Participier og de mest udviklede Periodebygninger“. Desuden gik Kierkegaard til Heiberg, som baade mundtlig og skriftlig tilkendegav sin Mening, hvad man ikke

tør betragte som mærkeligt, da Tanken fra først af velsagtens var den, at Anmeldelsen skulde optages i Interimsbladene. Fra den Tid er bevaret et lille Brev fra Kierkegaard:

d. 28 Juli 1838.

Høistærede Hr. Professor!

Deres Brev modtog jeg iaftes. Kun eet Punkt deri foruroliger mig Noget. Jeg frygter nemlig for at det paa nogen Maade skulde synes som om jeg, ved at benytte mig af de almindelige og ubestemte Udtryk, hvori De mundtlig har fremsat Deres Fordringer til Stilen, ligesom har søgt at slippe forbi det Værn, Deres første Brev indeholdt. I denne Henseende kan jeg ikke undlade at bede Hr. Prof. saavidt muligt at erindre Dem om de Ytringer fra min Side, der vistnok indeholdt et dog adskilligt modificerende Amen; med mindre jeg har været saa uheldig at udtrykke mig i samme Grad uforstaaeligt, som jeg af Deres Brev seer, at jeg maa have misforstaaet Dem.

Hvad Afhandlingen og dens fremtidige Skjebne angaaer, da skal jeg i den Anledning tage mig den Frihed engang med det Første at besøge Hr Prof.

Ærbødigst

S. KIERKEGAARD.

Da vi ikke kender de tidligere Forhandlinger mellem Lærer og Elev, er Teksten noget uklar; men det er i hvert Fald sikkert, at Heiberg har rettet en væsentlig Del af sin Kritik mod Sproget, en Kritik, som dog meget vel kan have haft reel Betydning for Indholdet. Vi ser af hans Breve til Lind, hvor omhyggelig han var i sin Behandling af de unges Arbejder, saa vi tør formode, at han heller ikke overfor Kierkegaard sparede paa Vejledning, ganske vist uden fuldt ud at opnaa den tilsigtede Virkning. Da Bogen udkom 6. September, var Hertz paa Besøg hos Heiberg, og da faldt den kendte Bemærkning fra „Ulysses von Ithacia“: „Det mesopotamiske Sprog er et meget mærkeligt Sprog.“ Adskillige Maaneder derefter, nemlig 18. Marts 1839, skete det, at Kierkegaard paa Gaden traf Hertz, der mente, at Bogens Stil var paavirket af HAMANN, hvortil Kierkegaard – mærkeligt nok – svarede: „Af ham har jeg slet Intet set.“ Mærkeligt er Svaret, eftersom Hamann i den foregaaende Tid ofte citeres i hans Papirer⁷.

Værket blev – som sagt – til i en vanskelig Tid. Kierkegaard havde ikke været længe i Løvstræde, før han længtes tilbage. Hans egne Optegnelser viser en tydelig Depression, og i Februar melder Broderen, at „Søren bliver i den senere Tid mere og mere sygelig, holdningsløs, modfalden; og mine Samtaler med ham, hvortil jeg

gjerne først maa søge ham, virke ikke kjendeligen til nogen Forandring“. I April døde Poul Møller, og med ham mistede Kierkegaard en Ven og Vejleder, som han mindedes tit og længe. Den 5. Maj naede han Myndighedsalderen, og paa den Tid kom han vistnok mere hjem og havde alvorlige Samtaler med Faderen, der drøftede med ham en Del af de Tanker, der pinte ham selv. I første Halvdel af Juli flyttede Søren tilbage, og kort Tid derefter var han paa Ferie i Nordsjælland. Herfra skrev han det velkendte Brev til Vennen EMIL BOESEN, Brevet, hvori han mindes den Tid, der nu længst var borte: „Hvor dog Alt har forandret sig siden den Tid, da jeg saa hyppigt besøgte Dig, siden den Tid, da alle de Omsætninger skete, hvis Frugter udgjøre et Depositum i vor Fiskus, et Mellemværende, vi vist med Glæde begge en god Tid endnu vil erindre⁸.“ Kierkegaards Fader døde 9. August efter et Par Dages Sygdom, og da fik Søren igen en stærk Bekræftelse paa det gamle Venskab, og dette Venskab varede ved til det sidste.

Allerede nu var Kierkegaard begyndt at genoptage Studiet, og da han for Alvor skulde styrte sig ind i Teologien, flyttede han ud i Udkanten af Byen, idet han tog Bolig paa Kultorvet Nr. 11 (Mtr. 132). Boesen fuldendte sine Studier; men Kierkegaard havde den værste Ende tilbage. I et Par Aar delte han Lejlighed med den unge sønderjydske Student PETER HANSEN, der senere fik Embede i Sønderjylland, derefter i Højslev og sidst i Kongerslev. I et Brev af 7. November 1867 til P. C. KIERKEGAARD mindes han dette Samliv med „Vor kjære Nathanael“ – – „med hvem jeg engang (1839 og 40) boede i Huus sammen paa Kultorvet til megen Vækkelse for mig“. Den tredie, der holdt til paa 1. Sal var den noget ældre Præstedatter MARIE CAROLINE BRASEN, der var Lærerinde ved et Pigeinstitut. I disse Omgivelser fuldførte han sine Studier i 1840. I Nærheden havde han RASMUS NIELSEN (som nygift) i Rosengaarden, P. E. Lind paa Borchs Kollegium og Politifuldmægtig JØRGEN JØRGENSEN paa Skidentorvet.

Mens Studierne stod paa, var mange af de gamle Venner rejst bort til Provinsen; men en Del var dog tilbage. Kierkegaard vedligeholdte Forbindelsen med Emil Boesen. Vi ved, hvordan Gjødvad var behjælpelig ved Udgivelsen af „Enten-Eller“. Andre derimod kom mere paa Afstand. Det gælder f. Eks. Hertz, som aldrig lærte at sætte Pris paa hans Skrifter. Han kritiserede hans Feuilletonstil, og latterliggjorde – om end i det skjulte – hans skiftende Pseudonymer. Et Par Gange sendte Kierkegaard Bøger til ham („Enten-Eller“ 2. Udg. og

„Om min Forfattervirksomhed“); men vandt aldrig hans Bifald: „Han syntes mig ikke at være af de Forf., af hvilke jeg kunde føle mig styrket og understøttet.“ – – – Sproget og den omstændelige Skrivemaade var ham stærkt imod. Derom siger han bl. a.: „Naar blot de kirkegaardske Nødder ikke vare saa store og drøie, saa at man har ondt ved at magte dem og komme til den forholdsviis lille Kjerne.“ Han forstod ikke, at AARESTRUP i 1843 udtalte sig med stor Anerkendelse om „Enten-Eller“.

Efter Kierkegaards Forlovelse følte han sig ogsaa stærkt frastødt af den Maade, hvorpaa han havde behandlet REGINA OLSEN, som efter hans Mening ikke havde fortjent en saa beskæmmende Medfart. 20. November 1842 traf han paa en Fødselsdag hos Redaktør NATHANSON „Kierkegaards forr Kjæreste d smukke Frøken Olsen“; og en Snes Aar senere mindedes han „Ks Forlovelse med den unge, yndige Frøk. Olsen, hvem han nær med sine Særheder havde piint Livet af. En Dag hentede han hende i en Wienervogn til en Landtour, hvorover hun var ubeskrivelig glad. Men ved Runddelen paa Vesterbro vendte han om og kjørte hende hjem igjen, for at hun kunde vænne sig til at nægte sig en Fornøielse. Han burde havt Riis p R- i den Anledning.“⁹

Det er klart, at nogen stærk Sympati kunde Hertz ikke have for Kierkegaard. Mest havde han haft Interesse for ham, da han samlede Materiale til „Stemninger og Tilstande“ (1839). Ganske vist skal Paastanden om, at Kierkegaard her er afbildet som Translateuren, mødes med Forbehold. Hertz begyndte at skrive Bogen i 1831. Flere Gange forelæste han Stykker for sine Venner. F. Eks. læste han i 1833 i Studenterforeningen et Par Brudstykker om Julius og om Ildebranden, der mærkeligt nok hentyder til den Brand i 1826, da Kierkegaards Hjem var stærkt truet og tog betydelig Skade. Da Hertz i 1836 lærte Kierkegaard at kende, var han naaet saa vidt med Bogen, at væsentlige Forarbejder var gjort. Han fandt imidlertid Kierkegaard saa interessant, at han ønskede at skrive om ham. To Skikkelser, som allerede havde antaget Form, nemlig den Satyriske og Sproglæreren, blev sammensmeltet til én, Kierkegaard blev tilføjet som nyt Element, og den nye Skikkelse fik Navnet: Translateuren. Men de gamle Bestanddele forsvandt ikke. Det er saaledes værd at nævne, at én af Hertz' nære Venner, Overauditør ULRIK TIMM, genkendte Translateuren som P. C. ADLER, der dog allerede i 1827 var flyttet til Ribe. Men af Kierkegaards egne Papirer fremgaar det, at han ikke desmindre genkendte sig selv. Kun var han utilfreds med,

at Hertz ikke havde udnyttet det filosofiske i deres Samtaler, og ikke mindst savnede han sine egne Vittigheder. Da han 8. August 1839 havde talt med Hertz, skrev han i sine Papirer: „Mine Vittigheder, siger han ere søgte; det er hans ikke – de ere vragede.“¹⁰

Efter det, der er fremført, tør vi antage, at Forbindelsen med Hertz i det væsentlige var begrænset til nogle faa Aar. Lidt anderledes stiller Forholdet sig med Hensyn til Heiberg, selv om det ogsaa her kunde skorte paa Forstaaelse. Heiberg forsøgte i „Intelligensblade“ at anmelde „Enten-Eller“; men Forsøget var fuldstændig mislykket og en stor Skuffelse for Kierkegaard; og endnu værre gik det, da „Gjentagelsen“ blev anmeldt i „Urania“. Men værst var det dog, at Heiberg, ligesom andre betydende Mænd, tav overfor „Corsaren“s frække Angreb. Naar der dog kunde være en Forbindelse mellem de to Skribenter, skyldes det særlige Omstændigheder. En saadan Forbindelse var naturlig, da Kierkegaard i 1846 udsendte „En literair Anmeldelse“ af Fru GYLLEMBOURGS „To Tidsaldre“. Denne Anmeldelse blev sendt til Heiberg, for at han kunde bringe den videre til den anonyme Forfatter, og fra den Lejlighed er atter bevaret nogle Breve:

Høistærede Hr Professor!

d. 29 Marts 1846.

Tilgiv, at jeg volder Dem en lille Uleilighed. De er som Udgiver Den, til hvem man henvender sig betræffende Hverdags-Historiens Forfatter. Min Begiering er, om De vil have den Uleilighed at tilstille ham medfølgende Exemplar af en lille Bog.

Det andet Exemplar er, som De vil see af Bladet foran i det, bestemt for Dem selv Hr Prof: som den ligefremme Modtager. At sende Dem et saadant Exemplar af hvad jeg skriver er mig kjært at gjøre, og kan derfor ikke blive mig en Vane.

Deres ærbødige

S. KIERKEGAARD

Herpaa svarede Heiberg:

Høistærede!

Den Erkjendtlighedsgjæld, hvori jeg er kommen til Dem ved Modtagelsen af Deres to sidste Skrifter, som De har havt den Godhed at sende mig, vil De for det Første tillade mig at give hvad man kalder *Beviis* for, om hvilket jeg ønsker, at det ogsaa i indvortes Henseende maa betragtes som et *Beviis*.

Det til Forfatteren af En Hverdagshistorie bestemte Exemplar af den litterære Anmeldelse har jeg besørget i hans Hænder. En saa anerkjendende

og dertil saa grundig, saa varm og dertil saa skarpsindig Bedømmelse maa naturligviis være ham i høieste Grad kjær og behagelig, og det vil vist ikke vare længe, før jeg kan forelægge Dem hans egen Bevidnelse deraf.

Ogsaa jeg har med stor Fornøielse læst denne Kritik. Hvad man i vore saakaldte kritiske (d. e. snagende, vrængende og næserynkende) Tider aldeles har glemt, nemlig at Critiken maa begynde med at være receptiv, inden den skrider til sit productive Værk, dette viser sig her practisk, og paa en glimrende Maade. Med nobel Selvfornægtelse har Critikeren underordnet sig sin Gjenstand; han synes at være saa receptiv, at han gjør Afkald paa al egen Construction og Frembringelse; men just derved bliver han i eminent Grad *virkelig* construerende og producerende, og ender ikke i Negativitet. Deres Skildring af den nuværende Tid i Modsætning til forrige Aarhundrede anseer jeg for at være et lille Mesterstykke i dybsindig og skarpsindig Opfatning og i piquant og træffende Satire. Specielt takker jeg for Skildringen af Publicum og sammes Hund, men endnu mere for den fortræffelige Udvikling af Begreberne *at tie* og *at tale*. Robert i „Amors Geniestreger“ mener, at der ikke gives nogen Middelvei mellem begge, og jeg selv har engang anført den samme Modsætning som Exempel paa dem, i hvilke principium exclusi medii har Gyldighed. Men De har meget rigtigt opdaget, at Nutiden har fundet Mediationen mellem begge, nemlig i *Snak*.

Med Hensyn paa Climaci Indlæg da vilde det blive for vidtløftigt, om jeg i en Billet som denne vilde fremsætte de Bemærkninger og Indvendinger, jeg har gjort under Læsningen. Jeg finder vel engang Leilighed til en nærmere Explication desangaaende.

2 April 1846.

Deres ærbødigste

J L HEIBERG.

Som Svar sendte Kierkegaard endnu et Brev:

Høistærede Hr Professor!

d. 6 April

Deres Billet af 2^{den} April modtog jeg Torsdag-Aften, da jeg temmelig silde kom hjem. Fredag Morgen skulde jeg reise ned til min Broder ved Sorøe; da jeg nu er vendt tilbage, anvender jeg strax det første Øieblik til et lille Gjensvar.

Tak altsaa for Deres kjærkomne Billet. Naar En har skrevet en lille æsthetisk Kritik, og da Den, der æsthetisk absolut har Myndigheden, bruger denne til at rose: saa gjør det jo altid godt at være den Paagjeldende, hvem den Udmærkede udmærker. Det sindrige østerlandske Ordsprog siger kløgtigt, at kun den døve Vise kan modstaae Smiger; kløgtigt, thi Eenfoldigheden vilde vel tro, at een af Delene var nok: Døvheden eller Viisdommen. Og jeg som hverken er døv eller viis, hvorledes skulde jeg bestaae i en saadan

Anfægtelse! Heldigt derfor, at det er en Umulighed ved hiin Billet at føres i saadan Fristelse. Naar nemlig den Myndige roser eller anerkjender, da er dette jo ikke Smiger, det vilde ei heller være viist at døve sit Øre derimod, men usømmelig og selvklog Indbildskhed ikke taknemligen at agte derpaa. Omvendt er Forholdet det samme. Naar Den, der beundrende underordner sig, i selve Beundringens Yttring udtrykker en nogenlunde klar Bevidsthed af og Forestilling om, hvad det er han beundrer: da er atter dette ikke Smiger. I det ene Tilfælde er Myndigheden (hos den Herskende), i det andet Tilfælde Sandheden (for den Underordnede) den væsentlige Inderlighed, der forhindrer Smigreriets Tomhed.

Tak ogsaa for den Mulighed, De betyder betræffende en Yttring af Forfatteren til en Hverdags-Historie. Hvad jeg har sagt i Anmeldelsen om hine Noveller med Hensyn til en Læseverden, det kan jeg her om hiin venlige Yttring gjentage med Hensyn til min ringe Person: til enhver Aarets Tid er den mig en kjærkommen Gave, at vente den er i sig selv kjært, at modtage den forventede ikke mindre kjært.

De er jo Udgifveren af hine Noveller. Men en Udgiver har det i sin Raadighed, naar han vil, at betragte sig selv som Uvedkommende i Forhold til Bogen og Forfatteren. Til Dem som Udgiver havde jeg henvendt mig med Bøn om Tilgivelse for, at jeg voldte Dem en lille Uleilighed. Under Forudsætning af, at hiin ubekjendte Forfatter vilde bære mig med en lille Skrivelse, kunde De nu have ladet Tiden gaae hen, til den blev færdig, og derpaa i en Forretnings-Convolut tilstillet mig hvad der allerede var Opmærksomhed nok mod mig. Jeg skjønner ikke rettere end, at De med fuld Ret kunde have handlet saaledes; desto mere paaskjønner jeg Deres Billet. Dens Indhold, ja det er den Myndiges Dom, for hvilken jeg har takket; men Billetten selv er en Forekommenhed, der paa en kjær Maade forpligter mig i taknemlig Skyldighed.

Deres

ærbødigste

S. KIERKEGAARD.

Efter denne lange Taksigelse fulgte saa 26. April gennem Heiberg en Afskrift af et langt Brev fra den ukendte Forfatter, der undseelig og lykkelig takkede for den udviste Ære: „Ligesom der i Livet vel ikke kan findes lykkeligere Time end den, hvori vi udøse vore bedste Tanker i et beslægtet Bryst, hvorfra de ligesom forklarede straale os tilbage, saaledes gives der vel ogsaa for en Forfatter ingen større Løn end at blive saaledes forstaaet, omfattet med saadan Kjærlighed som den, hvormed De har betragtet min sidste Novelle og i det Hele mit fordringsløse Firma.“ Til hans smukke Ord ønsker hun dog at føje en Del Bemærkninger om de Tanker, hun gjorde sig, da hun skrev Bogen, og derefter følger saa en Kommentar.

At ikke blot Fru Gyllembourg følte sig taknemmelig, men at ogsaa Heiberg var lykkelig over den Ære, der var vist hans Moder, der jo nu var i Halvfjerdserne, er naturligt. Ganske vist var der meget, der skilte de to Mænd. Heiberg lærte ligesaa lidt som Hertz at vurdere Kierkegaards Stil og stod hans Tankeverden temmelig fjernt; og Kierkegaard betragtede vel paa sin Side Heiberg som en fremragende Æstetiker, hvad hans Brev da ogsaa giver Udtryk for, men han ansaa ham for at være en maadelig Filosof. Det ser man tydeligt af Kierkegaards Papirer, og det viser sig ikke mindst i „Forord“ (1844). Særlig stærk følte Afstanden dog, da Kierkegaard angreb Martensen og Mynster. Fru HEIBERG anvendte da i et Brev af 9. Juli 1855 det stygge Ord om ham: „det troløse Bæst“¹¹.

At dette Ord var upassende, vilde hun sikkert have indrømmet, naar hun betænkte, hvor meget hun skyldte ham. Han havde 24.–27. Juli 1848 i „Fædrelandet“ ladet trykke en Række Artikler: „Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv“, og da han i August 1851 sammen med nogle Prædikener, som Heiberg skulde have, sendte et Eksemplar af Bogen „Om min Forfatter-Virksomhed“, vedkendte han sig deri Forfatterskabet til de nævnte Artikler.

Brevet til Heiberg lyder saadan:

Høivelbaarne Hr Etatsraad!

Tilgiv, at jeg uleiliger Dem! Jeg vilde bede Dem have den Godhed at tilstille Deres Frue medfølgende for hende bestemte lille Pakke.

Som hiint standhaftige Tretal, om hvilket Socrates taler, hellere vilde finde sig i Alt end at blive et Firtal: med en saadan Vedholdenhed har jeg, vistnok plagende Dem, holdt fast ved min første Beslutning, at De skulde have et Exemplar af Alt hvad der kom af mig. Jeg erkjender fuldk., hvor sandt det er, hvad De engang i en Samtale yttrede, at jeg overøser Dem med Bøger; jeg erkjender det i den Grad, at jeg forstaaer, at det er Dem, Hr. E., der, medens jeg har været vedholdende i at følge min Lyst, har vist Standhaftighed eller Taalmodighed ved at ville finde Dem i, at udholde disse stadige Overøsninger.

Tillad da, at jeg engang gjør en lille Forandring. De modtager herved et Exemplar af en lille Bog. Men samtidig er en anden udkommet, og Exemplaret af den har jeg tilladt mig at bestemme for Deres Frue. Det er saa vist ikke af Oeconomie, eller som om jeg var blevet forandret, nei, men da jeg alligevel havde bestemt et Exemplar for Deres Frue frygtede jeg, at det da skulde blive altfor galt med disse Overøsninger, naar det nu endog blev to Exemplarer.

Deres ærbødige

S. KIERKEGAARD.

Af dette Brev ser vi, at Kierkegaard ikke blot sendte de nævnte Bøger; men han havde – ligesom til flere andre – efterhaanden sendt eller bragt dem alle. Han var særdeles gavmild med sine Skrifter, og ikke altid var hans Gaver forbeholdt den sædvanlige Kreds. F. Eks. sendte han anden Udgave af „Enten-Eller“ til en Række af vore kendte Skribenter, bl. a. til H. C. ANDERSEN, der var saa rørt over den Opmærksomhed, at han sluttede sit lille Takkebrev af 15. Maj 1849 med Ordene: „jeg troede slet ikke at jeg kom venlig i Deres Tanke og nu seer jeg det dog! Gud velsigne Dem derfor! Tak! Tak! – Deres af Hjertet inderlig hengivne H. C. Andersen.“

For Fru Heiberg blev den omtalte Pakke et kært Minde. I „Et Liv gjenoplevet i Erindringen“¹² findes det Brev, hun modtog, og hun havde endda tænkt, at hele hans Afhandling fra „Fædrelandet“ ogsaa skulde trykkes deri, hvad dog ikke var muligt. Allerede da Artiklerne kom, anede hun, hvem Forfatteren var, og det undrede hende, at en Kritiker i saa høj Grad kunde forstaa en Kunstnerindes Situation. Det var netop det, der greb hende og fik hende til Gang efter Gang at tage Artiklerne frem. Dog nøjedes hun ikke med at læse just dem. Hun kunde vel ikke tilegne sig meget af hans tungeste Skrifter; men at hun læste en Del af de Værker, han sendte, fremgaar deraf, at der baade i hendes Breve og Erindringer adskillige Gange forekommer Citater derfra.

Det var altsaa ikke blot til Heiberg, at Kierkegaard var knyttet. Det gælder hele den Heibergske Familie. Trods alle Forskelligheder og trods Mangler med Hensyn til gensidig Forstaaelse kan Kierkegaard og den Heibergske Kreds meget vel nævnes sammen, ikke blot som samtidige, men ogsaa i nogen Grad som samhörige. Æstetiske Strengte bandt dem til hinanden. Han følte sig i hvert Fald bundet til Kredsen.

NOTER

¹ Personalhistorisk Tidsskrift. 1931–35 samt Gads danske Magasin. 1943, S. 468 f. – ² P. E. Linds Papirer (Rigsarkivet). – ³ Personalhistorisk Tidsskrift. 1932, S. 153. – ⁴ Dette og de følgende Breve i Søren Kierkegaards Papirer, D. Pakke 2 (Det kgl. Bibliotek) og J. L. Heibergs Arkiv (Rigsarkivet). – ⁵ F. Eks. Søren Kierkegaards Papirer. Bd. 2, S. 63, sml. J. Himmelstrup: Søren Kierkegaards Opfattelse af Sokrates. 1924. – ⁶ Personalhistorisk Tidsskrift. 1932, S. 198 f. og H. Topsøe-Jensen: Omkring Levnedsbogen. 1943, S. 273. – ⁷ Hertz' Studiebog P 243 (Det kgl. Bibliotek). – ⁸ Carl Koch: Søren Kierkegaard og Emil Boesen. 1901, S. 47. – ⁹ Hertz' Studiebøger P 64 og P 243. – ¹⁰ Søren Kierkegaards Papirer. Bd. 2, S. 199 og 263, sml. Stemninger og Tilstande, S. 243. – ¹¹ Fra det Heibergske Hjem ved Aage Friis. 1940, S. 346. – ¹² Et Liv gjenoplevet i Erindringen. 4. Udg. 1944, Bd. 2, S. 135.